

Naš kosmički brod

Kako sam bio glavni urednik *Galaksije* pred raspad Jugoslavije, imam moralnu obavezu da, posle pola veka, *Galaksija* i dalje potpuno živa i da se sada ponovo rada iz pene naših misli i ideja. Shvatio sam, a priznajem pre ove večeri nisam to ni slutio, da je i izložba *Vreme i vaspeljena*, kojom sam (zajedno s Dušanom Jovovićem) otvorio Novi Sad kao prestonicu kulture, na neki način vaskrsenje mojih dečačkih snova koji su se probudili u *Galaksiji*. Imam snažan utisak da su sve ove godina unazad vreme koje sudi svima za nju nije prošlo, da nije učinilo da njena ideja izbledi. Misleći tako, potpuno lično sam se obratio prisutnim kazujući kako su me u *Galaksiju* doslovno dovele kosmičke sile i učinile da ostvarim svoj san i od čitaoca u magičnoj metamorfozi postanem njen urednik. Setio sam se Tesline knjižice *Kako kosmičke sile upravljaju ljudskim sudbinama* jer ona kao da je najbolje objasnjava ono što mi se dogodilo. Bilo je to doslovno ostvarenje vizije jer *Galaksija* je za nas bila kosmički brod koji je nosio naše težnje iznad zemnih granica. Ako to neki medij uspe, ako izgradi poverenje i duhovnu privrženost, on je u potpunosti učinio najviše nadilazeći uobičajene mede koje dele urednike i pisce od čitalaca i lude od njihovih snova. Zato je *Galaksija* bila glasnik jedne drugačije slobode, vesnik prave demokratije koja se dešava uvek kada društvo ne uspe da uguši ličnost i njenu potragu za smislom.

Sve je počelo marta 1972. Godine, u Beogradu, kada je *Galaksija* lansirana na medijsko nebo. To se dogodilo tako nemetljivo, tako mudro, tako ubedljivo i neodoljivo da njeno proslavljanje u ovom trenutku izgleda kao uče-

Časopis *Galaksija* bio je decenijama odlično medijsko mesto susreta s kosmičkim temama, reklo bi se i predmet svojevrsnog kulta naraštaja koji je guran ka imaginarnim istorijskim ciljevima, a on se opirao dižući pogled ka nebu. *Galaksija* je bila tiha, ali i prava medijska alternativa Hegelovim, Markovim, Titovim... pričama o istoriji i različitim reklamama ideoološkim projekcijama koje su tada okupirale javni prostor obećavajući sve a ispunjavajući ništa.

nje ptica da lete. *Galaksija* se nikad nije prezemljila već je nastavila svoj let na krilima onih kojima je davno otvorila oči i naučila ih da misle i tragaju za kosmičkim svetom. Ali, s druge strane, lepo je učiti ptice da lete jer u tome i sami nešto saznamo, kao što smo decenijama učili od *Galaksije*. Ona se kao neka čudna anomalija pojavila u pre-stabilizovanom svetu prividne komunističke harmonije dok se istovremeno puzećim ustavnim amandmanima Jugoslavija pripremala za metastazu raspada. Jugoslavije više nema, vratila se u svet ideja odakle je i došla, ne bi li nas u trenutku neopreznosti opet uvrebala, ali sve teme s naslovne strane prvog broja *Galaksije* su još tu: *Zemlja zatrovana planetom* i, skladno tome, *Ima li života na Marsu*. U sukobu ova dva naslova shvatamo da se traga za životom na Marsu, a istovremeno tamo gde ga izvesno ima, na Zemlji, uništava se na svaki način. To je implicitna poruka, bolno savremena, prvog broja *Galaksije*. A njena glavna tema, u disonanci sa vladajućim narativom, onda i sada, ispisana prva na naslovnoj strani, bila je *Svet mir je naša sudbina*. Gavrilo Vučković, njen prvi glavni urednik, time je bacio rukavicu onima koji smatraju, i danas, da je istorija naša sudbina. Teško je zamisliti oštiri razlaz s vladajućim pogledom na svet. To je bio veliki Gaja, to je bila *Galaksija* koja je pozivala da se usred usiljenog marša ka kraju istorije pogled digne u nebo i bar malo odvoji od beskrajnih varki i šarenih laža.

Postojanje velikog broja vernih čitalaca *Galaksije* bila je zapravo implicitna poruka da je ostvarenje raja na Zemlji račun bez krčmara jer ne uzima u obzir Nebo. Bili su u pravu jer pogled u nebo je subverzivna delatnost koja relativizuje opsesiju geocentričnim istorijskim perspektivama. U stvari, civilizacija i nije drugo u svoj osnovi nego borba kojoj voljno i nevoljno prisustvujemo, heliocentričnih i geocentričnih pogleda na svet i život. I pored toga što je

Kopernik uz sve muke i nevolje ideološki prihvaćen, geocentričari i posle toga, već dugi niz vekova, uzvraćaju udarac svojim nametanjima da se uzroci zemaljskih događaja traže na Zemlji. Iako ih je, početkom prošlog veka, Milutin Milanković, reklo bi se besprizivno, porazio višom matematikom svog *Kanona osunčavanja*, pokazujući da tajna promene klime leži u nebeskoj mehanici Milankovićevih ciklusa, geocentričari su i dalje nastavili svojim putem. Sada su, umesto erupcija vulkana koje su u 19. veku smatrali osnovnim uzrokom promene klime, izašli s industrijom koja kao vulkan menja klimu izbacujući iz svog grotla gasove staklene bašte. U tako prepakovanoj priči oni pretvaraju Sunce u statistu, a protagonistu vide u teluričnim silama, svejedno da li u vulkanima ili tehnologiji, bitno je da je uzrok geocentričan.

Ovo je važno da bi se shvatilo značenje *Galaksije* u društvenom i idejnem kontekstu koji joj nije išao na ruku. Ona je preživela jer je ponikla neuslovljeno, ne po narudžbini, već kao slobodna ideja plemenitog Gaje Vučkovića koji je imao viziju medija koji bi ljudi povezivao s nehom. *Galaksiju* je mogao da izmisli i da je održi u životu samo pravi stvaralački um, tih i odlučan u radosti okretanja kosmosu izvan svih praznih priča o prosečnom čitaocu koji neće ništa da zna izvan trivijalnih tema. Gajin čitalac je postavljao pitanja: ko smo, odakle dolazimo i kuda ćemo. Oduševljavao se tehnologijom i verovao u darove koje će ona doneti, ali i postavljao pitanje dokle će napredak da stigne ako pređe etičke granice. *Galaksija* je jednom reči bila vredna retorta iz koje se u iznenadnom velikom prasku rađao novi pogled na svet koji je celo jedno pokolenje snažno pokretao ka nekim drugim streljenjima. Naravno, takva *Galaksija* nije nailazila na podršku madioničara ideo-loškog pakla koji su Gaju zbog nategnutih političkih grešaka zvali na ribanje, gde je morao da se pravda ne samo za grešku već i za grešni koncept časopisa kakva je *Galaksija*. Partija je osećala da joj kroz *Galaksiju* izmiče jedan bitan segment života jer nije imala svoj partijski stav o mogućnosti života na Marsu i o bitnim pitanjima: da li je vasiona večna i neograničena ili će propasti u vremenu. Partija je bila zagnjurenja u geocentrična pitanja kako ojačati rukovodeću ulogu radničke klase i tih proglašiti Kosovo za republiku. Tito u svojim sabranim delima ni jednom reči nije pomenuo Mars ili bilo koje drugo nebesko telo, a o kosmosu i da ne govorimo. Za njega to nije postojalo, on nikada svoj pogled nije digao gore neprekidno nadgledajući šta se dešava pod njegovim nogama gde su se kao crvi uvijali njegovi vernici kličući *mi ti se kuremo, jer posle tebe si samo ti i niko drugi*. Pravo pozorište u kome je izgleda *Galaksija* jedina bila ozbiljna u meri u kojoj je kosmos jedina ozbiljnost života na Zemlji.

I još važnije od toga, što se ne može dovoljno nahvaliti, ta Gajina *Galaksija* je ušla u rezonancu s narodnim duhom koji je odmah svesrdno prihvata i čita po celoj mno-goljubnoj zemlji koja je već po kabinetima i komitetima osuđena na smrt. *Galaksija* bez državne i partijske podrške, samo svojom snagom, gura tiraže od 80.000 primeraka i tako pokazuje neverovatnu snagu da se uhvati ukošać sa zemaljskom Guttenbergovom galaksijom koja neumorno drvi o politici, estradi ili sportu. *Galaksija* na juriš probija taj začarani obruč kao jedini tiražni časopis

koji se nije podao i prodao ovim temama tako da čitaoci imaju jedan jedini medij koji im podiže pogled s prizemnih stvari koje propadaju pred njihovim očima. Narod pomalo otvara oči, obrazuje se, drugačije gleda na ovaj svet, napaja se energijama misli o smislu i beskonačnosti, okreće glavu od ideo-loških prozelita koji se, kao na haloven fešti, okupljaju na kongresima da bi prorokovali lažnu budućnost.

Partija je na *Galaksiju* gledala s jedva prikrivenim prezirom jer je, za Boga miloga, ona bila iznad samog kosmosa boreći se sa istorijskim problemima kao Don Kihot sa vetrenjačama. Ali svojom brojnošću, čitaoci *Galaksije* su jasno stavili do znanja da zaista postoji nebeski narod i da u tome leži spas od beskrajnih istorijskih recikliranja istih, jedva malo prerušenih niskih prevara. Uneti malo svetlosti u mrak, ima li boljeg cilja u bilo kojoj kulturi? A *Galaksija* je svedočila da u zemlji od dvadesetak miliona ljudi ima stotinak hiljada spremnih za svetlo što je više nego dovoljno da istorijska preraste u kosmičku civilizaciju. Kosmička civilizacija ne znači u tanjirima leteti ka obližnjim nebeskim telima da bi se tamo kopale rude. Time bi pohlepa samo dobila novi zamah, a beda čoveka postala još veća jer civilizacija je samo svest o kosmičkom redu i odbrana poretku u kome se analogno povezuju nebo i zemlja.

To je bila prava galaksija, svetao zrak u mraku praznih priča koje su se, kad je došlo vreme, rasprsele kao mehur od sapunice. Kosmos nije ni primetio da ih više nema i zato *Galaksija* i dalje sija jer sad shvatamo veličinu tog podviga koji je uspeo da okupi narod - a nije bio puka popularna kultura. *Galaksija* je privukla najbolji deo naroda, ali nije podilazila, jer sama ideja kosmosa, velikog poretku, ma kako bila izražena i iskazana, ne dopušta pad u praznoslovje. Danas s potpunim uverenjem možemo da kažemo da je *Galaksija* bila poduhvat od nacionalnog značaja, veliki uzlet nacionalne kulture, najsnažnije sadežstvo duha i narodnog života. Posle pola veka, vreme je da shvatimo da postoji još nešto osim tradicionalne geocentrične kulture, jer i politika i lepa književnost i nauka su skoro jednakoge geocentrične, ako ne direktno a ono bar na inverzni vigovski način koji opsesivno projektuje sadašnjost u prošlost i budućnost. A galaktički narod je sit prolaznog i stalnog recikliranja istorijskog matriksa. Potrebno mu je da zaista shvati šta je ovo neshvatljivo kosmičko čudo u kome živimo. *Galaksija* se, svesna toga, upustila u traženje odgovora da bi u tome obuhvatila raspon od pravih naučnika do dece koja su je gutala i koja su u njoj našla mnogo bolji vid obrazovanja od zvaničnog školskog programa koji oktrojuje ljudi koji nemaju nikav osećaj za kosmos. Kada bi se u niže razrede osnovne škole uveo predmet kosmos, živeli bismo za kratko vreme u sasvim drugom, oslobođenom svetu. *Galaksija* je bila bitan deo tog oslobođenja i zaista je njen duh nadilazio sve drugo što se u tom vremenu masovno štampalo. Ona je uspela da poveže kosmičke teme sa svakodnevnim životom, da spoji nebo i zemlju, što je temelj i izvor svake kulture, i da odškrine zabravljenu i zaboravljenu vrata. Takva *Galaksija* je, jednom reči, buđenje mašte, renesansa skrivenih utopijskih energija i nada da je svetlo saznanja jače od ideologija tame i opsena.

■ Aleksandar Petrović, profesor Teorije kulture i civilizacije i Istorije nauke na Univerzitetu u Beogradu